

PROSTOR

16 [2008] 1 [35]

ZNANSTVENI ČASOPIS ZA ARHITEKTURU I URBANIZAM
A SCHOLARLY JOURNAL OF ARCHITECTURE AND URBAN PLANNING

POSEBNI OTISAK / SEPARAT | OFFPRINT

ZNANSTVENI PRILOZI | SCIENTIFIC PAPERS

40-47

Duško Violić

DRVENE VRATNICE
U POVIJESNOJ JEZGRI DUBROVNIKA

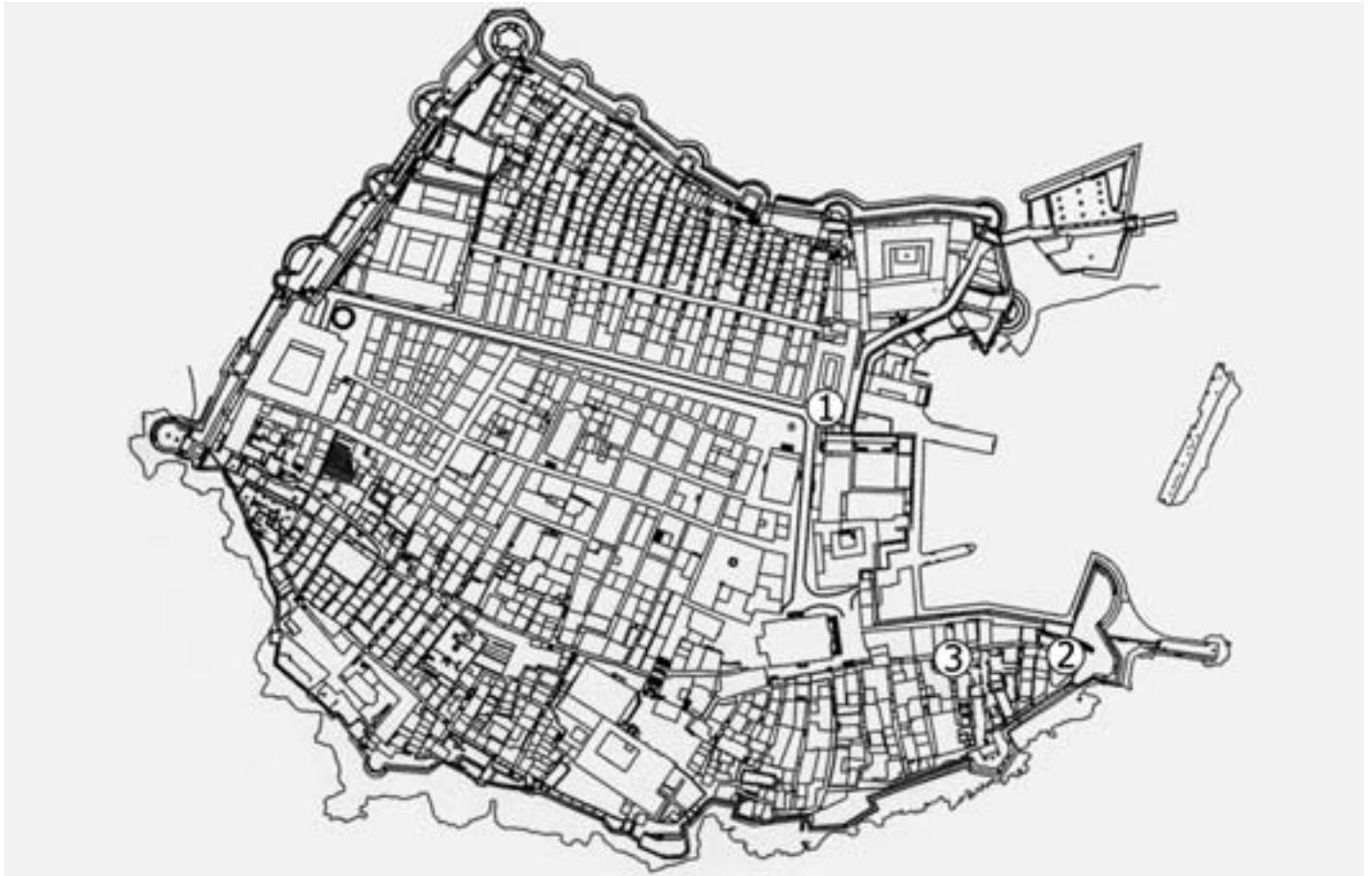
IZVORNI ZNANSTVENI ČLANAK
UDK 72.04(497.5 DUBROVNIK)

WOODEN DOORS
IN THE HISTORIC NUCLEUS OF DUBROVNIK

ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER
UDC 72.04(497.5 DUBROVNIK)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU, ARHITEKTONSKI FAKULTET
UNIVERSITY OF ZAGREB, FACULTY OF ARCHITECTURE

ISSN 1330-0652
CODEN PORREV
UDK | UDC 71/72
16 [2008] 1 [35]
1-152
1-6 [2008]

Sl. 1. Tlocrt stare gradske jezgre Dubrovnika s položajem vratnica:

1. Vratnice glavnog portala Divone,
2. Vratnice crkve Gospe od Karmena,
3. Vratnice palace Kabužić

FIG. 1 THE PLAN OF THE OLD TOWN NUCLEUS OF DUBROVNIK WITH THE POSITION OF THE DOORS:

1. THE DOOR OF THE MAIN PORTAL OF DIVONA,
2. THE DOOR OF THE CHURCH GOSPA OD KARMENA,
3. THE DOOR OF KABUŽIĆ PALACE

DUŠKO VIOLIĆ

SVEUČILIŠTE U SPLITU
UMJETNIČKA AKADEMIJA
HR – 21000 SPLIT, GLAGOLJAŠKA BB

IZVORNI ZNANSTVENI ČLANAK
UDK 72.04(497.5 DUBROVNIK)

TEHNIČKE ZNANOSTI / ARHITEKTURA I URBANIZAM
2.01.04 – POVIJEST I TEORIJA ARHITEKTURE
I ZAŠTITA GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

ČLANAK PRIMLJEN / PRIHVACEN: 29. 9. 2007. / 13. 6. 2008.

UNIVERSITY OF SPLIT
ART ACADEMY
HR – 21000 SPLIT, GLAGOLJAŠKA BB

ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER
UDC 72.04(497.5 DUBROVNIK)

TECHNICAL SCIENCES / ARCHITECTURE AND URBAN PLANNING
2.01.04 – HISTORY AND THEORY OF ARCHITECTURE
AND PRESERVATION OF THE BUILT HERITAGE

ARTICLE RECEIVED / ACCEPTED: 29. 9. 2007. / 13. 6. 2008.

DRVENE VRATNICE U POVIJESNOJ JEZGRI DUBROVNIKA

WOODEN DOORS IN THE HISTORIC NUCLEUS OF DUBROVNIK

BAROK
DUBROVNIK
RENEANSANS
UMJETNIČKI OBRT
VRATNICE

BAROQUE
DUBROVNIK
RENAISSANCE
ARTS AND CRAFTS
DOORS

Autor analizira primjere povijesnih vratnica u eksterijeru dubrovačke gradske jezgre kao važnoga, ali zanemarenoga arhitektonskog elementa graditeljskog naslijeđa. Obradio je više od stotinu vratnica povijesne jezgre Dubrovnika te na tri izdvojena primjera sakralne i profane arhitekture predlaže način dokumentiranja i obrade. Dokumentacija vratnica bit će preduvjet za daljnju znanstvenu obradu, zaštitu i komparaciju s vratnicama iz ostalih gradova na istočnoj obali Jadrana.

This paper gives an analysis of the historic doors in Dubrovnik as an important but neglected architectural element of the built heritage. More than a hundred doors have been analysed out of which three have been selected as a basis for a proposal of a methodology concerning documentation and analysis. Documentation of the doors is a prerequisite for conducting further scientific research, devising methods of protection and making comparative analyses of the doors from other east Adriatic coastal towns.

UVOD

INTRODUCTION

Brojni dosadašnji znanstvenoistraživački radovi koji se bave graditeljskom baštinom Dubrovnika, jedinstvenoga arhitektonskog grada-spomenika, zanemarivali su vratnice kao bitan arhitektonski element zgrade, kuće, crkve ili palače. Bogato kulturno-povijesno naslijeđe Dubrovačke Republike čuva u sebi citav niz vratnica nastalih kao proizvod umjetničkog obrta od kasne gotike do manirizma. Ovaj arhitektonski element potpuno je zapostavljen, nije zasebno obrađivan i prema njemu nije dosad pokazan dužan senzibilitet istraživača.

U višegodišnjem radu provedena su detaljna istraživanja na području povijesne jezgre Dubrovnika s ciljem evidentiranja i obrade postojećega stanja drvenih vratnica u eksterijerima profane i sakralne arhitekture od 15. do kraja 18. stoljeca. Sustavno je dosad dokumentirano 108 povijesnih vratnica (katalogizirane su, snimljene, izmjerene i nacrtane), a možemo ih razvrstati na temelju njihovih konstrukcijskih značajki u dva osnovna tipa: kasetirane vratnice i vratnice s ukladama. Ovim se radom želi ukazati na brojnost i postojeće stanje drvenih povijesnih vratnica, važnost njihove obrade i stvaranja tipiziranoga predloška za dokumentiranje kao preduvjeta za izradu konzervatorske studije i osnove za buduću restauratorski zahvat.

U članku se obrađuje po jedan primjer vratnica sa sakralne građevine (crkva Gospe od Karmena), jedne vratnice s javne, komunalne palače (glavni portal Divone) i vratnice s jedne

privatne plemićke palače (palača obitelji Kabuzić). Provedenim istraživanjima utvrđen je velik broj očuvanih vratnica koje možemo datirati od srednjega vijeka do manirizma, te niz sačuvanih primjeraka iz svakoga stilskog razdoblja. Konstatirano je postojanje mnogo međusobno sličnih vratnica, osobito na stambenoj arhitekturi 17. i 18. stoljeca, što upućuje na moguće postojanje gradske stolarske radionice koja je opremala kuće i palače.

O VRATNICAMA

ABOUT THE DOORS

Vratnice su jedan od najčešće zanemarivanih elemenata arhitekture u pisanju domaćih, ali i stranih povjesničara umjetnosti. Vjerojatan su uzrok tome česte zamjene starih, originalnih vratnica novim – što zbog trošnosti, što zbog pomodnosti i promjena stila kojemu su kao uporabni element arhitekture bile sklone, ali i zbog nedostatnih pisanih, arhivskih podataka o vremenu nastanka ili autoru odnosno majstoru. Najčešće drvene, rijetko metalne, izložene su brzom propadanju, ponajprije zbog osjetljivosti materijala od kojeg su napravljene. Izložene su jakim atmosferskim utjecajima eksterijera; u prvom redu kiši i vlazi, jakoj insolaciji i eroziji vjetra, kao i djelovanju mikroorganizama i insekata koji uništavaju drvenu građu. Sve to ugrožava oblikovne, estetsko-umjetničke i, na kraju, funkcionalne vrijednosti vratnica.

U povijesno-umjetničkom naslijeđu pojedinih zemalja sačuvao se tek pokoji primjerak višestoljetnih drvenih vratnica, pa ni Hrvatska i Dalmacija nisu u tome izuzetak. Najstarije sačuvane drvene vratnice na tlu Europe jesu kasetirane vratnice iz rimske starokršćanske bazilike Santa Sabina, datirane u prvu polovicu 5. st.¹ U Dalmaciji su najstarije sačuvane vratnice one sa splitske prvostolnice, rad majstora Buvine iz 1214. godine.² Vratnice su kasetirane; svako krilo ima 14 četverokutnih polja koja su smještena po dva u sedam redova, a polja su ispunjena drvenim figuralnim reljefima iz Kristova života.

Od 108 istraženih vratnica, pomoću sljedeća tri primjera prezentirat će se način istraživanja i dokumentiranja. Ova tri primjera predstavljaju dvije konstrukcijske skupine vratnica: vratnice s ukladama (palača Divona) i kasetirane vratnice (palača Kabuzić i Gospa od Karmena).

VRATNICE GLAVNOG PORTALA DIVONE

DIVONA – DOOR OF THE MAIN PORTAL

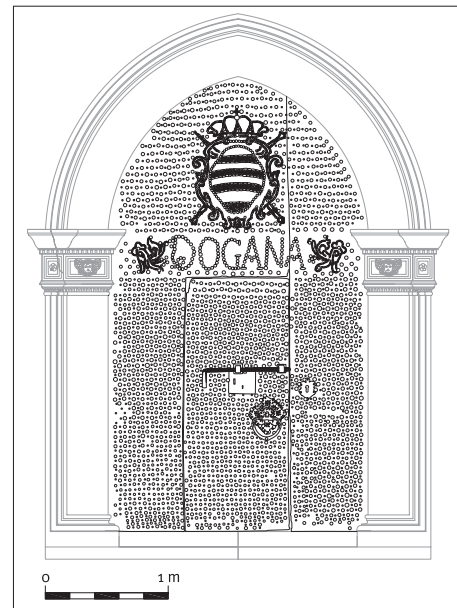
Divona kakvu danas poznajemo nastaje na mjestu starije zgrade dubrovačke carinarnice (Divone – Dogane). Smještena na kraju Place, a sa zapadne strane uza Zlatarsku ulicu, Divo-

na je jedina dubrovačka palača koja je zadržala izbačeni trijem na Stradunu.

Vijeće umoljenih odobrava 1516. godine projekt Paskoja Miličevića, koji su u prvih desetljećima 16. stoljeća izveli korčulanski kipari – braća Andrijici. C. Fisković³ navodi i ugovor dubrovačkih graditelja Petra Petrovića i Vlahuše Radivojevića kojim su se oni obvezali biti nadstojnicima Divone 1. ožujka 1516. godine. U ugovoru se majstori obvezuju napraviti trijem pred palačom, a ujedno i glavna ulazna vrata na pročelju Divone. Po uzoru na Knežev dvor, Miličević projektira skladnu građevinu mješovito kasnogotičko-renesansnog stila, gdje se gotika i renesansa fino isprepleću do najsitnijih detalja;⁴ renesansni lukovi prizemnoga trijema, gotički luk portala, kasnogotička trifora i monofore prvoga kata, renesansni prozori drugoga kata i na vrhu akroteriji cvjetne gotike. Divona je preživjela „veliku tresnju“ iz 1667. godine s malim oštećenjima unutrašnjih prostorija, gornjega kata i krovista, najvjerojatnije zahvaljujući tome što je građena na cvrstoj stijeni.⁵

Glavni portal Divone nalazi se na pročelju palače koje gleda na Placu. Smješten je ispod trijema nasuprot najširem luku i asimetrično je pomaknut prema istoku u odnosu na cijelo pročelje palače. Kroz njega se ulazi u dvorište nekadašnje carinarnice i kovnice novca. Portal, kao i pročelje, pokazuje sve značajke prijelaznoga gotičko-renesansnog stila. Gotički luk izrasta iz dovratnika mirne renesansne profilacije koja teče do kapitela. Oba kapitela nad dovratnicima imaju tipična renesansna obilježja: niz pravokutnih zubaca koji nadvisuje po dva pravokutna polja s reljefima; prvo s dekoracijom peterolatičnog cvijeta, a drugo s „glavom anđela Andrijčeva renesansnog tipa”.⁶ Na dnu je kapitela niz slijepih arkadica. Profilacije obaju dovratnika nastavljaju se nad kapitelima i spajaju u gotičkom luku.

Masivne vratnice Divone vjerojatno datiraju iz doba gradnje palače. Rađene su od crnogorice, najvjerojatnije arisa koji je u to doba u Dubrovniku često korišten u graditeljstvu, a dopremao se iz Bosne dolinom Neretve i dalje brodovima do Grada. Visina vratnica u centralnoj je osi 370,5 cm, a širina 212 cm. Vratnice su podijeljene na tri dijela: centralni otvor – vrata, drugi dio koji čini ploha desno od vertikalne središnjega otvora i treći dio koji počinje od desne vertikale centralnih vrata i ide do kraja lijevoga luka portala. Uz ovu najveću plohu vratnica pričvršćena je metalnim okovima i centralna, najmanja ploha vrata. Dimen-

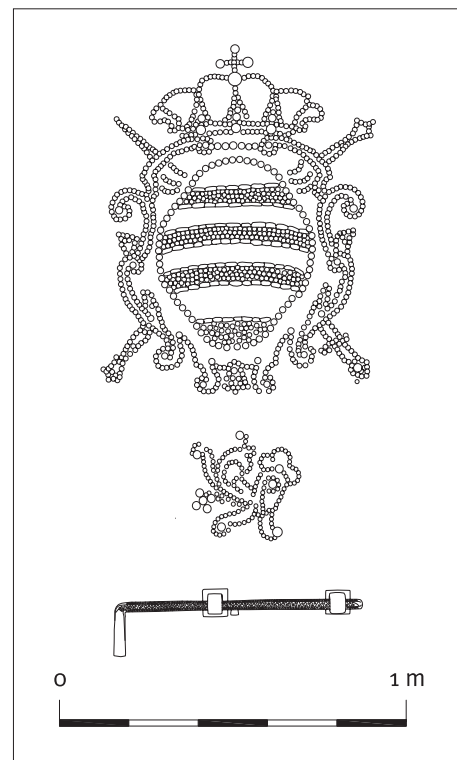
SL. 2. GLAVNI PORTAL I VRATNICE DIVONE
FIG. 2. DIVONA – MAIN PORTAL AND THE DOOR

SL. 3. CRTEŽ GLAVNOGA PORTALA I VRATNICA DIVONE
FIG. 3. DIVONA – MAIN PORTAL AND THE DOOR, DRAWING

SL. 4. DETALJI S VRATNICA DIVONE: A) GRB REPUBLIKE, B) CVJETNI MOTIV, C) ZASUN
FIG. 4. DOOR OF DIVONA – DETAILS: A) COAT OF ARMS OF THE REPUBLIC, B) FLORAL MOTIF, C) BOLT

zije središnjega otvora – prolaza – u vratnicama jesu 85×196 cm, no vjerojatno su se u prošlosti često otvarale cijelom visinom i širinom radi unosa robe. Konstruktivski su izvedene iz tri sloja drvenih dasaka; centralni dio vertikalnih dasaka povezan je čavlima s unutrašnje strane vratnica sa dva reda poprečnih masivnih dasaka, ali samo u gornjem dijelu. Funkciju povezivanja u donjem dijelu imaju masivni željezni okovi. Treći sloj čine horizontalne uklade vidljive s pročelja palače, koje se spajaju u ravnu plohu bez vidljivih karakterističnih žljebova na spoju. S unutarjom, vertikalnom plohom dasaka ove su uklade povezane brojnim čavlima – zakovicama. Zanimljivo je da su vratnice sa strane dvorišta veće u površini i bez gotičkoga loma u gornjem dijelu, te prate oblik unutrašnjega kasnogotičkog rasteretnog luka kakav se javlja i iznad pravokutnih prozora na pročelju ispod trijema palače. Vratnice su dekorirane gustim, pravilnim rasterom dijagonalno ukucavanih zakovica, koji prekriva cijelu površinu lijevoga i desnoga krila. Naizmjenično se ponavljaju zakovice u dvjema veličinama, manjim i većim.

Zakovicama je ispisan središnji natpis DOGANA (carinarnica) koji se nalazi na fiksnoj dijelu iznad pokretnoga dijela vratnica u visini kapitela dovratnika kamenoga portala. S obje strane natpisa u zakovicama je izveden po jedan cvjetni motiv s viticama. Iznad natpisa, u dijelu koji uokviruje slomljen gotički luk, nalazi se također od zakovica oblikovan obojani grb Republike, kojega se karakteristične boje još prepoznaju. Na desnoj strani vratnice nalazi se i brava u obliku jednostavne metalne pločice gotičke profilacije u obliku štita. Lijevo i nešto nize od otvora za ključ, na središ-

1 KARAMAN, 1986: 363-365

2 KARAMAN, 1986: 363-365

3 FISKOVIC, 1959: 107

4 FISKOVIC, 1953: 34

5 ŽIVANOVIC, 2000: 94

6 FISKOVIC, 1953: 38

SL. 5. VRATNICE PORTALA CRKVE GOSPE OD KARMENA
FIG. 5 CHURCH GOSPA OD KARMENA – DOOR OF THE PORTAL

SL. 6. PORTAL NA PROČELJU CRKVE GOSPE OD KARMENA
FIG. 6 PORTAL OF THE CHURCH FRONT (GOSPA OD KARMENA)

SL. 7. CRTEŽ PORTALA I VRATNICA CRKVE GOSPE OD KARMENA
FIG. 7 CHURCH GOSPA OD KARMENA – PORTAL AND THE DOOR, DRAWING

njemu dijelu vratnice nalazi se nešto bogatije izrađena ručka s pločom perforiranom cvjetnim uzorcima. Iznad ručke nalazi se kasnije pridodan zasun (*kračun*), grube obrade i jednostavne geometrijske dekoracije. Vratnice su obojane karakterističnom zelenom uljnom bojom koja se u originalu dobivala miješanjem modre galice i lanenog ulja.⁷

Stupanj očuvanosti – Svoju dugovječnost ove vratnice duguju prije svega činjenici da nisu izravno izložene oborinama i jakom suncu (štiti ih trijem palače) pa je izvorna drvena građa u relativno dobrom stanju. Na sljubnicama krila vratnica primjetna su mehanička oštećenja drva izazvana uporabom. Bojani je sloj dotrajao i na mjestima oljušten. Nedostaje nekoliko željeznih zakovica (oko trideset komada), koje su otpale ili su uklonjene. Svi su metalni dijelovi korodirani; neki u manjoj (zasun), a neki u većoj mjeri (štit kucala, zakovice...). Na unutrašnjoj strani vratnica vidljive su na mjestima naslage gljivica i plijesni.

VRATNICE CRKVE GOSPE OD KARMENA

GOSPA OD KARMENA – CHURCH DOOR

Ne zna se točna godina nastanka crkve. Prema Lukši Beritiću⁸ prvi je put podignuta između 1628. i 1636. godine, dok Kruno Prijatelj⁹ i Katarina Horvat-Levaj¹⁰ donose godine gradnje 1633.-1636. Sigurno jest da je u današnjem obliku izgrađena poslije 1667. godine, kada je bila u potpunosti srušena u potresu. Po svojim stilskim odlikama to je ranobarokna građevina, i to jedna od prvih u Dalmaciji na kojoj se odrazio čisti barokni stil. Smještena je u jugoistočnom dijelu grada, Pustijerni (trećem po starosti gradskom seksteriju), tik

uz gradske zidine iza tvrđave sv. Ivana. Nastala je na temeljima istoimene predromaničke crkve.¹¹ Pročelje je okrenuto prema sjeveru. Sa sjeverne je strane Ulica od Pustijerne, a uza zapadno pročelje Ulica za Karmenom. Nadsvođena je ravnim drvenim stropom, a apsida polukalotom. Krov je trostrešni i pokriiven kupom kalicom.

Glavno je pročelje s lijeve i desne strane obrubljeno pilastrima. Na središnjem dijelu dominiraju ulazna vrata podignuta na tri stuba, s profiliranim portalom nad kojim se nalazi ploča s natpisom. Iznad ploče je kameni grb Dubrovačke Republike. Nad grbom je velik pravokutni prozor koji vizualno otvara površinu cijeloga pročelja. Doprozornici i natprozornici profilirani su i spojeni iz nekoliko dijelova. Nad prozorom je trokutast zabat. Pročelje završava velikim zabatom iznad kojeg se nalazi greda – baza za trodijelni zvonik na preslicu.

Vanjski dio portala uokviren je fino klesanim stupovima s jednostavnim kapitelima koji se nalaze na visokim postamentima masivne tročlane baze. Rađeni su iz dva dijela. Nad stupovima je arhitrav s guttama i regulom. Nad njima je friz triglifa i metopa. Metope su profilirane plitkim četverostranim piramidama ili takozvanim motivom dijamanta. Iznad je vijenac sa zupcima. Portal završava profiliranim prekinutim zabatom. Dovratnici ulaznih vrata neprofilirani su do visine baze stupa portala, dok su u drugom gornjem dijelu profilirani do mjesta gdje ih prekida baza luka nad vratima. Luk je također profiliran, a na sredini ima volutu profiliranu polukružnom trakom i nizom četverostranih dijamantata.

Vratnice datiraju od nastanka crkve nakon potresa i pripadaju baroknom stilu. Izrađene su od crnogoričnoga drva, vjerojatno arisa, i sa stoje se iz tri dijela: dva krila vrata i treći polukružni dio koji se nalazi nad vratima a diže se sve do luka portala. Dimenzije vratnica jesu 180×277 cm, a visina, radijus polukružnoga dijela nad vratnicama, jest 90 cm. Prvi, unutrašnji sloj vratnica jesu okomite i vodoravne letve koje nose konstrukcijski okov vrata, na koje su čavlima pričvršćene daske s vanjske strane vrata. Daske su postavljene okomito i popunjavaju raster konstrukcije. U dijelu nad vratima konstrukcija je polukružna iz dva dijela, a polja su također popunjena okomitim daskama. S vanjske strane vratnica postavljene su dekorativne profilirane letvice koje čine kasete. Donji dio vrata ojačan je još jednim nizom vodoravnih dasaka. Na lijevom i desnom krilu vrata nalaze se po dva kvadratna polja – kasete, i po jedno manje pravokutno polje s užim profilira-

7 ŠPRLIJAN, 1992/93: 100

8 BERITIC, 1958: 75

9 PRIJATELJ, 1982: 676-677

10 HORVAT-LEVAJ, 2001: 26

11 BERITIC, 1955: 40

nim letvicama. Na gornjem su dijelu također dva polja koja završavaju polukružnim lukom i nešto su drukčije profilacije nego na donjim kasetama. S unutarnje strane metalni okovi koji drže konstrukciju vrata a pričvršćeni su za unutarnji dovratnik portala šarkama – *britvelama*. Mehanizam zaključavanja vrata jest s unutrašnje strane. Vrata su obojana zelenom bojom.

Stupanj očuvanosti – Vratnice su dobro sačuvane. Manja oštećenja drva i bojanog sloja vidljiva su u dnu vratnica, a izazvana su utjecajem kiše i vlage. Bojani sloj „dubrovačko-zelene“ boje novijega je datuma.

VRATNICE PALAČE KABUŽIĆ, BANDUREVA 3

KABUŽIĆ PALACE – THE DOOR, BANDUREVA ST. 3

Palača plemićke obitelji Kabužić pročeljem gleda na Bandurevu ulicu, a svojim sjevernim dijelom premošćuje Ulicu od Pustijerne. Nalazi se u jednostrukom nizu jer se s druge strane, na začelju, nalazio samostan sv. Tome. Palača se datira od kraja 15. do polovice 16. stoljeća.¹²

Pročelje odaje dvije faze gradnje palače; renesansnu (do uključivo drugoga kata) i baroknu (treći i četvrti kat). U prizemlju dominira glavni portal, a desno od njega nalazi se i kvalitetno izveden okvir ulaza u magazin s grbom obitelji Kabužić. Između ova su dva portala – dva mala, asimetrično postavljena prozora. Od prizemlja naviše pročelje simetrično raščlanjuju četiri reda prozora, postavljena u tri prozorske osi. Na prva dva kata renesansni su prozori obrubljeni s karakterističnim stupnjevitom profiliranim okvirima. Na barokiziranom trećem katu okviri su prozora jednostavnije dekorirani, a jedini naglasak čine balkoni naslonjeni na konzole ukrašene lišćem i stiliziranim cvjetovima. Najmanja tri prozorska otvora nalaze se na – u baroku dograđenom – četvrtom katu.

Glavni portal vodi u predvorje palače sa stubištem. Široki, monolitni i glatki dovratnici nose nadvratnik nad kojim je luneta upisana u pravokutni okvir. Gladak nadvratnik i širok rasteretni luk omeđuju kvalitetno klesanu i bogato dekoriranu lunetu u središtu koje se nalazi ovalan grb Kabužića s kosom trakom na kojoj su tri cvijeta ljiljana. Grb leži na stitu tipa *tarče*, iznad kojeg je srednjovjekovna viteška kaciga *na kopcu*, ukrašena cvjetnim motivima u plitkom reljefu. Na kacigi stoji figura zmaja,¹³ kojoj nedostaje glava. Od toga središnjeg motiva prema rubovima lunete šire se razigrani, široki listovi – izvedeni mjestimice reljefno, a mjestimice u punoj plastici.

Između lunete i rasteretnoga luka polukružno teče niz renesansnih ovulusa. Prostor između polukružnoga luka i pravokutnoga profiliranog okvira ispunjavaju trokutaste površine, takozvani *spandrelli*, ukrašeni sa svake strane po jednim cvijetom u sredini, od kojeg se u tri smjera granaju dugi akantusovi listovi. Profili pravokutnog okvira ne naslanjaju se direktno na bočne konzole izvedene u obliku lavljih glava, već se on lomi pod pravim kutom prema luneti. Stilski, kompozicijski i kvalitativno blizak tome portalu jest nedalek portal s palače Sorkočević u Ulici od Pustijerne,¹⁴ s tom razlikom što je tamo luneta prelomljenoga luka.

Dvokrilne vratnice koje zatvaraju portal vjerojatno datiraju iz doba barokne obnove palače. Dimenzija su 158×263 cm i tipski pripadaju kasetiranome tipu vratnica. Konstrukcijski okvir vodoravnih i okomitih letvi popunjavaju drveni paneli od okomitih dasaka, s vanjske strane profiliranih, a prema unutra glatkih. Paneli su pričvršćeni letvicama uz konstrukciju vratnica. Dok su one s vanjske, ulične strane profilirane, one su unutrašnje ravne i jednostavne. Cijele su vratnice s tri para metalnih okova ovisene o šarke ili *britvele*. Svako krilo vratnica ima po tri kasete. Okvir najnižega panela dodatno je ojačan zbog veće izloženosti atmosferilijama i habanju. Ta se kasete u svojoj jednostavnoj dekoraciji razlikuje od gornje dvije – panel je kaneliran s 43 kanelire. Gornje dvije kasete, različitih visina (donja je gotovo dvostruko viša od gornje), uokvirene su letvicama konkavno-konveksne profilacije, a paneli su dekorirani zaobljenim rubnim

SL. 8. PORTAL I VRATNICE PALAČE KABUŽIĆ
FIG. 8 KABUŽIĆ PALACE – PORTAL AND THE DOOR

SL. 9. VRATNICE PALAČE KABUŽIĆ
FIG. 9 KABUŽIĆ PALACE – THE DOOR

SL. 10. CRTEŽ PORTALA I VRATNICA PALAČE KABUŽIĆ
FIG. 10 KABUŽIĆ PALACE – PORTAL AND THE DOOR, DRAWING

12 ŽIVANOVIĆ, 2000: 120

13 U svome radu (ŽIVANOVIĆ, 1988: 155) D. Živanović u ovoj figuri pogrešno prepoznaje orla.

14 GRUJIC, 1986: 23

linijama.¹⁵ Okomitu sljubnicu dvaju krila vratnica pokriva jednostavno profilirana letva koja na vrhu završava malim kapitelom. Na njemu se ponavlja motiv kanelira koje obujmljuju dvije trake polukružna presjeka. Kapitel se prema vrhu širi u jednostavnu prizmu ortogonalnoga presjeka.

U središnjim kasetama s lijeve i desne strane vratnica nalaze se željezni štيتovi u obliku romba. Isti je štيت na zglobu kucala koje sada nedostaje.¹⁶ Metalni štيت brave s dva otvora za ključanicu nalazi se na desnom krilu vrata, malo zavučeno ispod profilirane letvice središnje kasete.

Stupanj očuvanosti – Vratnice su danas za puštene, obojane zelenom bojom koja je izbljedjela, ispucala i na mjestima oljuštena. Kucalo na vratnicama nedostaje, a svi su željezni dijelovi također s tragovima boje i korodirani. Na željezne štيتove u središnjim panelima recentno su dodane kuglaste aluminijske ručke. Na cijeloj drvenoj površini vratnica čitav je niz manjih pukotina i rupa. Nedostaje desni, najniži kanelirani panel vratnica, a šupljinu zatvara obična daska.

ZAKLJUČAK

CONCLUSION

Analizom sačuvanih primjera povijesnih drvenih vratnica u Dubrovniku dobiva se uvid u njihovu brojnost, starost, kvalitetu i postojeće stanje. Vratnicama se dosad u znanstveno-istraživačkim radovima nije posvećivala dostatna pozornost, stoga je potrebno dati im zasluženo mjesto. Kvalitetnoj zaštiti treba prethoditi iscrpna dokumentacija koja bi obuhvaćala fotografiju, arhitektonsku snimku, detaljnu povijesno-umjetničku analizu i opis postojećega stanja – kao osnova za daljnji znanstveno-istraživački rad. Dosadašnjim istraživanjem stotinjak vratnica u eksterijeru povijesne jezgre Grada došlo se do saznanja kako najstariji sačuvani primjer datira s početka 16. stoljeća. Iz istoga je stoljeća i najmanje očuvanih vratnica, nešto je više onih iz 17. i 18., dok ih najviše ima iz 19. i početka 20. stoljeća. S navedenim primjerima daje se način istraživanja i izrada dokumentacije za tri vratnice različitih konstrukcijskih i stilskih osobitosti. Nažalost, povijesne drvene vratnice sve više nestaju i zamjenjuju ih nove, suvremenije, rađene od novih materijala i novijih oblika. Svrha je ovoga istraživanja evidentirati sačuvane vratnice i izraditi što precizniju studiju i dokumentaciju, čime će se dobiti detaljan uvid u stupanj sačuvanosti, što je preduvjet za daljnje konzervatorske zahvate i znanstvenu obradu kako bismo ih kao svjedoke svoga doba zaštitili od potpunoga nestanka i zaborava.

LITERATURA

BIBLIOGRAPHY

- BERITIC, L. (1955.), *Utvrdjenja grada Dubrovnika*, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb
- BERITIC, L. (1958.), *Urbanistički razvitak Dubrovnika*, Zavod za arhitekturu i urbanizam Instituta za likovne umjetnosti JAZU, Zagreb
- FISKOVIC, C. (1953.), *O vremenu i jedinstvenosti gradnje dubrovačke Divone*, „Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji”, 7: 33-57, Split
- FISKOVIC, C. (1959.), *Pri kraju razgovora o dubrovačkoj Divoni*, „Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji”, 11: 107, Split
- GRUJIC, N. (1986.), *Dubrovnik – Pustijerna: istraživanje jednog dijela povijesnog tkiva grada*, „Radovi Instituta za povijesti umjetnosti”, 10: 7-39, Zagreb
- HORVAT-LEVAJ, K. (2001.), *Barokne palače u Dubrovniku*, Institut za povijest umjetnosti, Zagreb
- KARAMAN, LJ. (1986.), *Buvinove vratnice i drveni kor splitske katedrale*, u: „Odabrana djela”, Književni krug: 363-365, Split
- PRIJATELJ, K. (1982.), *Barok u Dalmaciji*, u: „Barok u Hrvatskoj”, Sveučilišna naklada Liber: 651-883, Zagreb
- ŠPRLJAN, I. (1992./93.), *Tipovi vratnica u sibirskim eksterijerima – S primjerom projekta vratnica na palaci Draganić*, „Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske”, 18-19: 79-101, Zagreb
- ŠPRLJAN, I. (2005.), *Drvene vratnice u splitskim eksterijerima*, „Kulturna baština”, 32: 315-324, Split
- ŽIVANOVIĆ, D. (1988.), *Vrata i monumentalni portali dubrovačkih kuća i palača*, „Anali Zavoda za povijesne znanosti Istraživačkog centra JAZU”, 26: 135-173, Dubrovnik
- ŽIVANOVIĆ, D. (2000.), *Dubrovačke kuće i palače*, SANU, Beograd

IZVORI

SOURCES

IZVORI ILUSTRACIJA

ILLUSTRATION SOURCES

- Sl. 1., 3., 4., 7., 10. Crtež: D. Violić, 2005.
Sl. 2., 5., 6., 8., 9. Foto: D. Violić, 2005.

¹⁵ Za razliku od sličnih splitskih vratnica koje u svome radu spominje Ivo Šprljan (ŠPRLJAN, 2005: 316), ovdje se ne radi o piljenim pločama koje se prikucavaju na panele, već je sam panel rezbaren.

¹⁶ Vjerojatno je bilo u obliku slova S – takva su kucala veoma česta na baroknim vratnicama Dubrovnika.

SAŽETAK

SUMMARY

WOODEN DOORS IN THE HISTORIC NUCLEUS OF DUBROVNIK

The door as a crucial architectural element of a building, a house, a church or a palace has frequently been neglected in scientific research. The reason probably lies in the frequent replacement of the original door with the new one as a result of wear and tear overtime or changing styles. Moreover, the archives that might provide evidence of their origin and builders are often unavailable. This paper aims to determine the quantity and the value of the preserved doors which originated between the Middle Ages and Mannerism in the historic nucleus of Dubrovnik. So far more than a hundred historic doors have been thoroughly researched. They have been catalogued, measured and drawn. They basically fall into two main types: coffered doors and paneled doors. This paper gives an analysis of the church door of *Gospa od Karmena*, the door of a public palace (main portal of *Divona*) and the door of a private aristocratic palace (*Kabuzić* palace).

Divona (Doana – custom house), designed by Pasko Miličević, is a well-proportioned structure built in the mixed Late Gothic and Renaissance style. It is the only palace in Dubrovnik that has retained a projected porch to Stradun. The main portal with the door is on the palace front facing the Placa. It is located below the porch opposite the widest arch and is asymmetrically shifted eastwards in relation to the entire palace front. It leads into the courtyard of the former custom-house and the mint. The portal displays all the characteristics of the transitional Gothic and Renaissance style. The same door has been preserved since the time when the palace was originally built. It is made of softwood, probably larch wood – the material widely used in Dubrovnik at the time. The door in the central axis is 370,5 cm high and 212 cm wide. An interesting feature is noticeable on the courtyard side of the door: its surface is larger while its form is adapted to the internal Late Gothic discharging arch. The decoration is a dense regular grid of diagonal rows of alternating two-size rivets

covering the entire surface of the door. The central inscription DOGANA (custom-house), which is fixed above the door wings at the level of the capital of the door jamb of the stone portal, is also riveted. To the left and to the right of the inscription there is a floral motif with tendrils made in the same way. Above the inscription there is a coloured coat of arms of the Republic with colours still visible. On the right side there is a lock in the form of a simple metal plate in Gothic style shaped as a shield. The central part of the door features a doorknob with a plate perforated with a floral pattern. A bolt was added later above the doorknob as a crude and simple geometric decoration. The door is painted oil green, the colour originally made by mixing blue vitriol with linen oil. It is protected from the extremes by a porch and this is certainly the reason why it has been preserved for so long. The edges of the door wings are noticeably damaged and the paint peeled off. Some metal rivets are missing. All metal parts are more or less corroded.

The church *Gospa od Karmena* was built on the foundations of a pre-Romanesque church of *St. John*. It is situated in Pustijerna, the southeastern part of the town, adjacent to the town walls. The exact year of its construction is unknown. Its present form certainly dates from the period following the 1667 earthquake. The door of the main church portal was designed in the Baroque style, made of softwood, probably larch wood. It consists of three parts: two door wings and a third semi-circular part above the door reaching the arch of the portal. The height of the door in the central axis is 277 cm, and its width is 180 cm. The outer surface of the door features decorative moulded battens forming the coffers. The lower part of the door is reinforced with horizontal boards. Both wings of the door have two square bays – coffers and one smaller rectangular bay with narrow moulded battens. The upper part contains two bays completed by a moulded semi-circular arch. The locking mechanism is

placed on the internal side of the door. The door is well preserved; minor damages of wood and paint in the lower part were caused by rain and moisture. The door has recently been painted green.

Kabuzić palace is situated in Pustijerna and fronts onto Bandureva st. It was built between the late 15th century and the mid 16th century in two stages: the Renaissance period and the Baroque one. The main portal facing west has a coffered double door measuring 158×263 cm. The outer surface is moulded whereas the inner one is smooth and simple. Each wing has three coffers. The two upper coffers of various heights (the lower one is almost twice as high as the upper one), are framed by concave and convex battens. The panels have marginal curvilinear decorations. The bottom left coffer is decorated in a different way than the upper ones; the panel has 43 flutings. The vertical edge of the two door wings is covered by a simple moulded batten with a simple small capital on its top, repeating the motif of the fluting. The central coffers have simple metal rhomb-shaped shields. Nowadays the door is quite run-down, the faded green paint is cracked or peeled off in some places. The door knocker has not been preserved. All metal parts are corroded, the traces of paint still visible. The metal shields in the central panels have aluminium knobs added later. Cracks and holes are noticeable on the entire wooden surface of the door. The right bottom panel with flutings is missing.

Up to the present time the doors have neither been properly researched nor adequately protected. Therefore it is necessary to provide an appropriate treatment for their protection. The aim of this research is to make a record of the preserved doors and work out an in-depth analysis and documentation of their condition. This is a prerequisite for further conservation activities and a scientific research in order to protect the doors as witnesses of particular historical periods.

DUŠKO VIOLIĆ

BIOGRAFIJA

BIOGRAPHY

DUŠKO VIOLIĆ, prof. likovne kulture – restaurator. Diplomirao je 1999. na studiju Likovne kulture – restauracije pri Umjetničkoj akademiji Sveučilišta u Splitu, gdje je od 2002. zaposlen kao znanstveni novak na znanstvenoistraživačkom projektu „Graditeljsko naslijeđe Dubrovnika”. Upisan je na poslijediplomski studij „Povijest umjetnosti” na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu.

DUŠKO VIOLIĆ, art professor and restorer. He graduated in 1999 in Art – Restoration from the Art Academy of the University in Split where he has been employed since 2002 as a junior researcher in the scientific research project “Built Heritage of Dubrovnik”. He is enrolled in the post-graduate program in “Art History” at the Faculty of Philosophy of the University of Zagreb.